

датом папиру и поништити. Амортизација је дакле уствари контрарни акт од инкорпорације (десинкорпорација). Ако се дакле не изврше јавна десинкорпорација права из папира оно остаје и даље инкорпорационо у папиру и дијели судбину самог папира.

Суд спроводи прописани поступак за амортизацију (по ванпарничном поступку) и затим, ако за то има услова, доноси рјешење којим се укида инкорпорација права из папира (амортизира). На основу тога рјешења може онда ималац десинкорпорационог права остваривати то право као да је оно инкорпорационо у судском рјешењу о амортизацији.

7. — *Мјесто институције вриједносних папира у правном систему.* — Вриједносни папири по својој суштини спадају у облигационо право (трговачко и привредно). Видјели смо, наиме, да су све врсте вриједносних папира изграђене према моделу облигационог папира од вриједности који инкорпорирају облигационо право. Осим тога негоцијација вриједносног папира своди се уствари било на купопродају самог папира или папир служи као средство за плаћање, чиме право које је инкорпорационо у папиру постаје „тјелесна ствар“ око које се затим формирају облигациони односи. Због тога и прописи о вриједносним папирима спадају у облигационо право (трговачко и привредно) и сачињавају његов посебан дио.

*Др. Рудолф Леградић*

## ЗАКЉУЧИВАЊЕ СУДСКЕ НАГОДБЕ

(1) „Нагодба је закључена кад странке након прочитаног записника о нагодби потпишу записник“ (чл. 311, ст. 2). Овом одредбом закон о парничном поступку унио је јасноће у дотле спорно питање: од кога се часа има сматрати да је уговор о судској нагодби постао перфектан. Но, као што ће се из даљњег излагања видјети, све неизвјесности у вези питања правоваљаног закључења судске нагодбе нису ипак до краја отклоњене.

Наведена законска одредба прописује строге формалности за закључење уговора о судској нагодби. Одржавање тих формалности битни је елемент уговора. Ако странке не потпишу записник у који је унесен текст уговорених клаузула, уз напомену да су странке записник прочитале или да им је прочитан, постигнути споразум не постаје судска нагодба. Он би евентуално могао имати значај обичног грађанскоправног аранжмана о предмету спора, коме би се у парници могао придати само значај једне материјалноправне релевантне чињенице. Но ако би се ови аранжмани показали само као прелиминарни договори о закључењу судске нагодбе, ако би, дакле, из тумачења праве воље странака произашло да оне никаквог самосталног уговора изван судске нагодбе нису хтјеле, тим усменим углавном не би се могао приписати ни значај једне „вансудске нагодбе“.

По посебној форми коју грађанскоправни уговор мора имати да би прерастао у јединствени мјешовити уговор о судској нагодби процесног и материјалног грађанског права, судска нагодба, као диспозитивна процесна радња, разликује се од процесних радњи којима се врши признање или од-

рицање од тужбеног захтјева. Када би и за судску нагодбу било довољно да странке усмено обавијесте суд о садржају грађанскоправног уговора, а тај би се уговор састојао у потпуном прихватању тужиочева захтјева судска нагодба могла би имати и такав садржај), противило би се принципу правомоћности да суд изрекне пресуду на основу признања (1). Пресуда би била изречена кад је парница већ правомоћно окончана судском нагодбом истог садржаја.

Саглашавање воља парничних странака о предмету спора не треба никакве посебне форме, а ни судске одлуке којом се санкционира, — да би постало процесна радња која правомоћно обуставља парницу — само код одрицања тужиоца од тужбеног захтјева. Ако би се, дакле, и у оваквој ситуацији приступило закључивању судске нагодбе, и тај би поступак уствари био противан начелу правомоћности, будући да је већ једностранним одрицањем тужиоца од тужбеног захтјева правомоћно утврђено да тужиоцу не припада односни захтјев.

Ова извођења показују како је у условима нашег закона о парничном поступку — по коме све врсте материјалноправних диспозиција у парници доводе, у крајњој консеквенцији, до правомоћног окончања парнице — неумјесно било одређивати посебне путеве и форме за остваривање појединих диспозиција. Ако се материјалноправне диспозиције у парници уважују јер су и уколико су допустиве у ванпроцесним грађанскоправним односима странака — па се тако правила парничног поступка манифестирају као адекватан израз пружања правне заштите тим односима и правима која из њих проистичу — не видимо основног разлога (осим ако таквим не сматрамо извјесну везаност за традицију) да се ваљаност тих диспозиција условљава различитим процесним прописима само због тога што је једном од садржајне сагласности воља дошло на бази тужиочевог захтјева, други пут на бази туженикових приговора, трећи пут негдје на стварној или фингираној средини између ових екстремних позиција. Странке закључују нагодбу на бази тужиочевог захтјева, умјесто да провоцирају пресуду на основу признања, само благодарећи доскочици која се састоји у томе да тужени формално не изрекне изјаву: „признајем тужбени захтјев“. Нагодбом замјењују и правомоћну обуставу парнице због одрицања од тужбеног захтјева тако да тужилац формално не изјави: „одричем се тужбеног захтјева“, већ странке стипулирају текст негативне деклараторне судске нагодбе.

Нема сумње да је правило о потписивању прочитаног записника о нагодби умјесно са становишта спречавања непромишљених и пренагљених одлука странака, као и са становишта заштите странака од несавјесних судца, који би им могли, ради што бржег ослобађања од рада на парници, приписивати изјаве које оне нису дале. Но то би правило било тужбеног умјесно и за признање тужбеног захтјева као и за одрицање од тужбеног захтјева. И у овим ситуацијама долази до правомоћног окончања парнице — свеједно да ли тек након пресуде или и без ње — само због допуштене диспозиције странака. Парница у сва три случаја завршава јер су и како су странке хтјеле. Недосљедно је, онда, заштићивати странке само кад у

(1) В. Zuglia 2, 445.

правилу обје попуштају, а препустити их и њиховим страстима и злоупотреби суца кад се у цијелости саглашавају са захтјевом противника, дакле кад једна од њих више ризикује него при закључивању компромиса. Имајући ово у виду, ми бисмо, и кад би се усвојила теза о обавезном санкционирању свих диспозиција пресудом, пледирали за потпис релевантне протоколиране и прочитане изјаве као битни услов за ваљаност било какво полагања.

Чини нам се да *Базала* изводи контрадикторне закључке кад, тумачећи члан 311 закона о парничком поступку, на једном мјесту тврди да судско поравнање постаје *уношењем* споразума странака у записник, а одмах затим, да се тек „*након потписа* записника по странкама“ поравнање сматра закљученим (подвукао С. Т.) (2).

У литератури процесног права насталој на бази друкчијих законских текстова (или недостајања текстова) мишљења аутора концентрирају се око ових основних схватања:

Правно релевантно дјеловање судске нагодбе наступа већ самом формалном изјавом странака пред судом да су се поравнале. Протоколирање изјаве није битно. Судска нагодба предузима се, дакле, као и свака друга процесна радња. Уношење садржаја грађанскоправног уговора у записник релевантно је само за стицање извршног наслова. Ако се при томе установи да је садржај недопустив, то може бити од утјецаја само на дозволу протоколирања, не и на неопозиву изјаву о судској нагодби и на окончање парнице. Доследно томе, накнадно установљење да иза судске нагодбе не стоји никакав грађанскоправни уговор нема за ваљаност обуставе парнице никаквог значаја (3). Ова су извођења у складу са схватањем о строгом лучењу судске нагодбе о обустави парнице од грађанскоправног уговора којим се рјешава спор између странака.

И неки заступници схватања судске нагодбе као мјешовитог института сматрају да судска нагодба настаје већ усменом изјавом садржаја уговора о мирном рјешењу спора, једнако као што већ сама изјава производи односни процесноправни учинак и код других парничних радња (4).

Други, опет, држе да вансудско поравнање стиче својства судског поравнања тек протоколирањем садржаја у записник (5), иако неки сматрају да такав закључак неопходно не произлази из § 282 бившег југословенског грађанског парничког поступка у коме се само прописује да садржај треба ставити у расправни записник (6). Док у немачкој литератури *Шенке* (*Schönke*) мисли да судску нагодбу треба протоколirati, иако је то нужно само за стицање извршног наслова (7); *Розенберг* држи да је судска нагодба закључена тек кад је протоколирана и кад је уговорачи одобре (8).

Не само протоколирање садржаја, него и потпис записника од стране уговорача услов је, по мишљењу *Аранђеловића*, за постанак судске нагодбе (9). У истом смислу *Полак* (*Pollak*), који сматра да је суд дужан

(2) В. *Bazala*, 163.

(3) В. *Horsten*, 798; *Stützer*, 27, 30.

(4) В. на примјер *Setein—Jonas*, § 794/III—2 d.

(5) В. *Горшић*, 616.

(6) В. *Ивковић*, 713.

(7) В. *Schönke*, 183.

(8) В. *Rosenberg*, 94.

(9) В. *Аранђеловић*, 243.

наставити расправљање кад записнички установи да је странка ускратила потпис протоколираног споразума (10), и *Никиш (Nikisch)*, који додаје да све док странке не одобре и не потпишу записник нема сигурности да ли је протоколисан споразум прави одраз воље странака (11). *Нојман (Neumann)*, међутим, сматра да судска нагодба важи и без потписа, ако странке признаду записник као тачан (12). Исто су мишљење заступали и *Џуља, Горшић и Ивковић* на бази бившег југословенског закона (13). За француско право *Морел (Morel)* истиче да је спорно да ли је потпис странака битан за нагодбу, али констатира да странке у пракси увијек потписују записник (14).

Позивајући се на судску праксу и позитивно право, *Јуделсон и Абрамов* износе да у совјетском праву нагодба стиче значај судске нагодбе тек кад је суд потврди односно одобри (15). По мађарском закону из 1911 суд је морао нагодбу примити на знање, након што је испита са становишта јавног морала, сукоба са домаћим законом и извршивости (16). Одобрење је прописано и по § 76 новог чехословачког поступка.

(2) „Пред судом не може се закључити нагодба у погледу захтјева којима странке не могу располагати“ (чл. 310, ст. 4 у вези чл. 3, ст. 3). Суд не ће уважити располагања странака која су у супротности са принудним прописима или која су противна јавном моралу (чл. 3, ст. 3). Суд доноси рјешење којим не допушта нагодбу странака (чл. 310, ст. 5). „Нагодба је закључена кад странке након прочитаног записника о нагодби потпишу записник“ (чл. 311, ст. 2).

Из садржаја наведених одредаба закона о парничном поступку, које се односе на питање допустивости и перфектности судске нагодбе, намећу нам се ови закључци:

Суд је дужан да контролира уговор странака којим оне деспонирају предметом спора, и то са становишта заштите правног поретка заснованог на принудним правним прописима и на схватањима јавног морала. Ова дужност (и право) суда односи се на све материјалне диспозитивне радње странака у парници. То изричито произлази из закона и у погледу признања тужбеног захтјева (чл. 329, ст. 2), а у погледу одрицања од тужбеног захтјева та се дужност и то право намећу логиком закључивања (17).

Право суда да контролира наведене материјалне диспозитивне странека оправдава се чињеницом што оне у правилу доводе до окончања парнице које се изједначава са окончањем парнице мериторном правомоћном одлуком суда (*facit ius inter partes, pro veritate habetur*), односно до дужности суда да пресуди у складу са садржајем тих диспозитива. Ако се у пресуди може порицати правилност кад се њоме уређују грађанскоправни односи на начин који је у супротности са принудним прописима или је противан јавном моралу, мора се то право признати и у односу на материјалне диспозитиве

(10) В. Poillak, 417, 418.

(11) В. Nikisch, 274.

(12) В. Neumann, 827.

(13) В. Verona—Zuglla, 369; Горшић, 616; Ивковић, 714.

(14) В. Morel, 353.

(15) В. Јуделсон, 43; Абрамов, 281.

(16) В. Gottl, 312.

(17) В. Zuglla—Triva, I: 14, 435.

странака које надомјештају пресуду (нагодба и одрицање) или је детерминирају (признање тужбеног захтјева).

Суд, дакле, мора заузети став према свакој материјалној диспозитивној радњи у поступку — он је дужан да оцјени њену допустивост. Оцјена допустивости треба да претходи проузроковању процесноправних посљедица које се надовезују на ове диспозиције; она треба да дјелују превентивно. Кад установи да је диспозиција недопуштена, суд ће изјавити да је не уважује, па ће тиме спријечити и наступање односних правних посљедица. Ако суд, међутим, пропусти да не призна (да не уважи) извршену диспозицију, доћи ће до наступања предвиђених консеквенција (до пресуде на основу признања односно до обуставе парнице због закључене судске нагодбе или извршног одрицања од тужбеног захтјева) па се неће моћи сматрати да односне материјалноправне и процесноправне посљедице нису наступиле зато што су диспозиције које су их узроковале недопустиве у смислу чл. 3, ст. 3. Неће се, дакле, моћи непризнавати наступјеле посљедице на начин аналоган непризнавању тзв. непостојећих, апсолутно ништавих грађанскоправних уговора. Супротност са принудним прописима односно противност с јавним моралом представљаће само разлог ништавости, побожности, који ће се тек моћи остваривати у посебном адекватном поступку (у редовним правним лијековима у односу на неправомоћну пресуду на основу признања, те у поступку захтјева за заштиту законитости у односу на све три врсте диспозиција кад доведу до правомоћног окончања поступка). У том погледу диспозитивне парничне радње странака којима закон придаје својство правомоћне пресуде изједначавају се са судским пресудама којима је повријеђен закон. Ни пресуда којом је погрешно примијењен принудни пропис или која је у противности са јавним моралом није због тога неегзистентна. Њу тек треба због тога недостатка побијати дозвољеним правним средствима и укинути. Дотле — она производи учинке предвиђене законом.

Ипак се ова извођења, држимо, не односе на све повреде принудних прописа и јавног морала. Ако је уговор странака у супротности са принудним правним прописима због тога што се уговором располаже захтјевима (правима, правним односима) са којима странке нити начелно не могу слободно располагати, такав уговор никад не може постати судском нагодбом, па ни онда кад странке потпишу записник у коме је уговор протоколиран, а суд обустави поступање не нашавши да таква нагодба није допуштена. Такав уговор је непостојећи од самог почетка, он је апсолутно ништав, њега не треба ни побијати. Инегзистентност се може утврђивати у сваком поступку у коме би се тај уговор појавио као судска нагодба. Све то чак и у случају кад би се њиме располагало на начин који би био у складу са принудним прописима о регулирању неког правног односа. Иако се судска нагодба по процесноправним посљедицама изједначује са правомоћном пресудом, не значи да се њоме могу регулирати сви односи који се могу регулирати пресудом. Судска нагодба није пресуда, она је само са њом у неким аспектима еквиварирана.

У том би смислу, држимо, требало схватити одредбу чл. 310, ст. 4, по којој се у погледу захтјева којима странке не могу располагати судска

нагодба не може ни закључити. Релативна ништавост судске нагодбе односи се стога само на оне случајеве када су странке располагале захтјевима којима начелно могу слободно располагати, али су у конкретном случају располагале на начин који је у супротности са принудним прописима односно у противности са јавним моралом.

Тако је, на примјер, сигурно да судска нагодба не би могла конститутивно дјеловати на постојећи брак када би странке у њој уговориле да се брак разводи из неког од разлога предвиђених у закону и у складу са законом, само зато што је суд пропустио да донесе одлуку којом се такав уговор не допушта као судска нагодба. До разрешења брака не би могло доћи на основу судске нагодбе зато што се брак може поништити, развести односно зато што се његово постојање или непостојање може правомоћно утврдити само пресудом суда (арг. из чл. 399, реч. II, 406, ст. 2, 408, 409, 410, ст. 3, 411), а никада диспозиција странака, па ма како биле конформне са законом.

Оцјена допустивости материјалноправне диспозиције признања тужбеног захтјева врши се прије доношења одлуке суда с обзиром на извршено признање. Пресуда на основу признања изричито је изјашњење суда да је диспозиција странака допуштена, у складу са правним поретком. Но она има и даљњи значај конститутивног елемента који узрокује обуставу поступка (кад постане правомоћна). Само признање тужбеног захтјева, ни онда кад је допуштено, не производи тај учинак, оно нема непосредног правстварајућег дјеловања на обуставу поступка, па не задобија, само по себи, ни својство правомоћности — сва та својства има тек пресуда којом суд извршену диспозицију, ако је већ допуштена, уствари обавезно санкционира.

У односу на судску нагодбу законом о парничном поступку није усвојен исти третман, нако за то нема оправданих разлога. Кад нађе да је пројектирана нагодба допуштена (са становишта одредаба чл. 3, ст. 3), суд не доноси никакву одлуку. Он само дозвољава да се текст нагодбе унесе у записник, одређује да се записник странкама прочита и позива их да записник, ако хоће, потпишу. Акт потписивања последица је радња у ланцу прописаних формалности потребних за конституирање припремљеног уговора у судску нагодбу. У том ланцу нема изричите одлуке суда којом изражава своју сагласност са садржајем нагодбе, на начин да ову потврђује. То, наравно, не значи да суд не врши провјеравање садржаја нагодбе. Сагласност суда са пројектираним садржајем огледа се у негативном смислу — у одсуству одлуке којом не уважује располагања странака. Из чињенице да суд није донио рјешење којим не допушта нагодбу странака, треба, дакле, закључити да је допушта.

Но из ових извођења, држимо, не слиједи и даљњи закључак: да одсуство забране значи потврђивање нагодбе у том смислу, да би тек одобрење уговора од стране суда дало овом уговору својство судске нагодбе, као што то произлази из става проф. Џуље (18). Одсуство забране требало би протумачити као прећутни, конклаудентни став суда којим декларира да нема никаквих разлога који, по његовом мишљењу, спречавају да

(18) В. Zuglia 2, 444; Zuglia—Triva, II: 89.

се уговор одређеног садржаја закључи у облику судске нагодбе. Одсуство рјешења којим се судска нагодба не допушта значи једно *nihil obstat* — објављено од стране државног органа, значи *допуштање* (и језички овај израз представља радњу супротну недопуштању, коју закон предвиђа у чл. 310, ст. 5), а не потврђивање или одобравање (а у том би случају требало да закон, за изражавање супротног става, предвиђа рјешење којим се нагодба не потврђује односно не одобрава).

Не би, међутим, могли усвојити тезу да би суд након регистрације нагодбе у судском записнику био преклудиран у праву да испитује допустивост уговора. Ако се у правилу догађа да суд оцјењује припремљени уговор странака прије него се његов садржај унесе у записник, то не значи да је таково поступање одраз правила по коме би испитивање било допуштено само у наведеном стадију. Таково рјешење представљало би неосновано ограничавање контролне дјелатности суда на фазу у којој контрола нити не може бити увијек ефикасна, док текст уговора још није „на папиру”. Суду би, стога, требало и овдје, као и у односу на признање тужбеног захтјева, признати право да одложи доношење евентуалне одлуке којом нагодбу не допушта, док не прибави обавјештења о околностима које су релевантне за оцјену допустивости уговора (чл. 320, ст. 3), односно да, као код доношења пресуде, у сложенијим предметима, одложи евентуално доношење наведеног рјешења за осам дана од дана закључења главне расправе (чл. 324, ст. 4).

Но ово овлаштење на ипак изузетно провјеравање допустивости нагодбе тек након што је њен текст већ унесен у судски записник требало би да суд изричито резервира декларацијом у том смислу. Ако би суд пропустио да то учини прије него што странке потпишу записник, требало би узети да је судска нагодба закључена, а суду одређи право да накнадно доноси рјешење којим нагодбу не допушта. Утолико наш став о овом питању диферира од становништа проф. *Џуље*, који држи да суду припада право на накнадно испитивање нагодбе и након што је странке потпишу, и то без посебног резервирања тога овлаштења све до закључења рочишта (а уз резерву и касније), уколико није конклюдентним радњама дао до знања да нагодбу већ од ранијега сматра допуштеном (19). С тиме у вези, а сагласно нашем схватању о карактеру испитивања допустивости уговора странака, ми не бисмо пледирали, као што то, са свог становништа досљедно, пледира *Џуља*, за устаљивање праксе у том смислу да се суд, чим су странке потписале записник о нагодби, изјасни да ли нагодбу *одобрава* или не одобрава (20), него да суд, након што се текст пројектиране нагодбе унесе у судски записник, али *прије* него што странке приступе потписивању тога (прочитаног) текста, изјави да ли задржава право да, аналогно одредбама чл. 320, ст. 3, или чл. 324, ст. 4, евентуално накнадно донесе одлуку којом нагодбу *не допушта*. Изрицање ове резерве дјеловало би као привремена забрана странкама да потпишу протоколирани текст као судску нагодбу. Разлика је, очигледно, у нијанси, која не значи и манифестацију разлика у основном питању — о праву и дужности суда да

(19) B. Zuglia—Triva, III: 89.

(20) B. Zuglia—Triva, II: 90.

контролира уговор коме странке желе дати значај судске нагодбе, већ је одраз наше тежње да дамо једно тумачење које је, држимо, ближе одредбама закона, у коме се не спомиње рјешење суда о одобравању нагодбе, тако да се процесноправни ефект правомоћности приписује овдје само строго формалној стипулацији странака.

Примање грађанскоправног уговора о предмету спора на судски записник обавља се у правилу након што је суд оцијенио припремљене углавке и након што је нашао да су они допуштени, да нема запреке за закључивање судске нагодбе. То, међутим, како смо показали, не мора увијек бити случај, јер суду треба признати право да оцјењује допустивост нагодбе и након што је њен текст унесен у записник.

Но суд ће бити дужан да на тражење странака унесе у записник и текст уговора за који је већ нашао да се не може допустити да прерасте у судску нагодбу, било да се односи на захтјеве којима странке уопће не могу располагати, било да су начелно допуштена располагања у супротности са принудним прописима односно са јавним моралом. Ова обавеза произлази из дужности суда да донесе образложено рјешење којим не допушта нагодбу, против кога се странке могу жалити посебном жалбом (чл. 310, ст. 5, у вези чл. 364). Другостепени суд може испитивати правилност донесеног рјешења само ако се у спису налази нацрт нагодбе коју је суд одбио да допусти. Унесени текст могао би се попатити клаузулом о протоколирању на захтјев странака унаточ схватања суда о његовој недопустивости, иако то није неопходно за спречавање постанка судске нагодбе, ако суд одмах затим донесе рјешење којим се уговор не допушта као судска нагодба.

Одредба закона о дужности суда да застане са поступком док рјешење којим не допушта нагодбу не постане правомоћно (чл. 310, ст. 5) само је привидно сувишна с обзиром на опћу одредбу закона да „правodobно поднесена жалба задржава извршење рјешења, ако овим законом није друкчије прописано“ (чл. 365, ст. 1). У првом реду, у рјешењу се одређује само то да се нагодба не допушта. Њима се не налаже никаква чинида, па да би могло бити подобно за извршење. Наставак поступка само је консеквенција чињенице да нагодба није допуштена; наставак није одређен одлуком суда којом се нагодба не допушта. Осим тога, овом посебном одредбом одређује се не само суспензивни карактер жалбе у односу на ову консеквенцију неуважавања страначких диспозиција, него и у односу на сам рок за улагање жалбе. Специфична суспензивност није карактеристична само за жалбу, него и за рок за њено подношење. Све то не проистиче из одредаба чл. 365, па је стога било потребно овдје изричито прописати.

Суспензија поступка поводом уложене жалбе одраз је уважавања оправданог интереса странака да окончају парницу својим материјалноправним диспозицијама у поступку умјесто да се излажу дуготрајном и некономичном расправљању ради доношења мериторне судске одлуке.

Мишљења смо да би требало узети да рјешење којим се не допушта нагодба странака спада у врсту рјешења која се односе на управљање поступком, у том смислу што од њега зависи да ли ће се парница завршити



закључивањем судске нагодбе или ће се наставити расправљање. Од такве оцјене имали бисмо једно значајно и оправдано преимћство: суд не би био везан за своје рјешење којим није допустио нагодбу странака, па би га могао, поводом жалбе или иначе, опозвати кад дође до закључка да више није основано (чл. 300. ст. 4) (21). Овој квалификацији сметају у извјесној мјери одредба чл. 267, ст. 2, и чл. 300, ст. 5, према којима против рјешења о управљању поступком жалба није уопће допуштена, односно, ако се рјешење односи на руковођење расправом, није допуштена посебна жалба. Очигледно је, међутим, да је против рјешења којим се не допушта нагодба допуштена жалба, и то посебна, са изложењим специфичним суспензивним дјеловањем на ток поступка. Резерве засноване на овом аргументу дале би се, међутим, савладати приговором да по закону о парничном поступку има и других рјешења која се очигледно односе на управљање поступком, а у односу на која је питање жалбе ријешено друкчије него у наведеним основним одредбама (2). Допуштеност жалбе не пријечи, према томе, да се и ово рјешење оквалифицира као рјешење о управљању парницом јер одсуство права на жалбу није битан елемент одлука којима се управља поступком.

Нема сумње, осим тога, да је дјелатност суда у вези са закључивањем судске нагодбе у смислу чл. 313 ванпарничног карактера, иако је прописана законом о парничном поступку. Но ванпарнични, неспорни значај имаде по својој суштини и поступак закључивања судске нагодбе у парници, јер након дозрелости за закључење уговора о рјешењу спора међу странака више нема спорности. Дјелатност суда управљена на испитивање допустивости нагодбе не представља мериторно суђење (она се у парници изван рочишта за главну расправу у зборним стварима препушта предсједнику вијећа, дакле суду појединцу).

С друге стране, очигледно је да нема „друге особе“ (која није жалилац), која би стекла одређена права на основу рјешења суда којим се не допушта нагодба странака, па да би се укидањем тога рјешења могла повриједити права тих других особа основана на рјешењу. Будући да је и партнер жалиоца особа чији је приједлог одбијен рјешењем којим се нагодба не допушта, могло би се у односу на њега, и кад није уложио жалбу, узети да би укидањем тога рјешења само стекао, а не никако да би изгубио нека права.

С обзиром на изложене моменте намеће се закључак да би у односу на рјешење којим се не допушта судска нагодба и на жалбу уложену против њега — ако се и не уважи теза да је то рјешење које се односи на руковођење расправом — било умјесно примијенити односна правила ванпарничног поступка, по којима *index a quo* може поводом жалбе и сам, новим рјешењем преиначити своје пријашње рјешење или га опозвати ако се тиме не вријеђају права других особа основана на том рјешењу (чл. 184 закона о насљеђивању, те правно правило из § 12, ст. 3, бившег југословенског закона о судском ванпарничном поступку). Чини нам се да би овај принцип требало усвојити, барем за поступак из чл. 313 закона о парничном поступку, ако би се његовој примјени у парничном поступку успјешно

(21) В. Zuglia—Triva, II: 61.

(22) В. Zuglia—Triva, III: 11.

истакле формалне замјерке одсуства законског основа за сходну примјену начела ванпарничног поступка у парници.

Ако виши суд потврди рјешење првостепеног суда, или ако ово рјешење постане правомоћно јер се странке нису жалиле или јер су се одрекле права на жалбу или су већ уложени жалбу повукле, парнични ће суд подузети мјере за даљњи наставак поступка. Ако се поступак још води пред првостепеним судом, а странке не желе наставити расправљање, моћи ће постићи обуставу поступка својим процесноправним диспозицијама: радњама односно пропуштањима који доводе до мировања поступка (чл. 205) или радњама односно пропуштањима којима до обуставе поступка долази због повлачења тужбе (чл. 181, а за поступак пред привредним судовима чл. 479). Ако се поступак у то вријеме води пред неким инстанцијоним судом, странке ће моћи спријечити његов наставак одустанком од изјављеног правној лијека (чл. 338, ст. 2), али неће моћи спријечити наступање правомоћности одлуке која би била изгубила своју важност да је дошло до закључења судске нагодбе.

Изложена разматрања дају нам основу за рјешење питања: од кога момента треба сматрати да је судска нагодба закључена, да је, дакле, постала инструмент којим се поступак правомоћно мериторно окончава:

— Ако суд фактички допусти да се текст уговора унесе у записник не стављајући код тога никаквих примједба или резерви, па се странкама записник прочита и оне га потпишу, — судска нагодба производи свој учинак од часа када су странке потписале записник.

— Ако суд допусти да се текст уговора унесе у записник, али истовремено резервира право да накнадно (аналогно чл. 320, ст. 3, односно чл. 324, ст. 4) евентуално донесе одлуку којом се нагодба не допушта, — греба узети да је овом резервом одложен час закључивања судске нагодбе. Потписи странака на расправном записнику, ако је у тај записник унесен текст уговора, не би се могли протумачити као потписи којима се у смислу чл. 311, ст. 2, закључује формални уговор о судској нагодби. Ако суд након проведених испитивања односно разматрања случаја нађе да је предложени уговор допуштен, позват ће странке да потпишу записник. Час потписивања прочитаног записника и овдје је час закључења судске нагодбе.

— Ако суд донесе рјешење којим не допушта закључење судске нагодбе, нагодба се не ће моћи закључити прије него то рјешење не буде правомоћно укинута. Суд ће тек тада позвати странке да приступе закључивању нагодбе потписивањем прочитаног записника.

Потписи суца и записничара на записнику о судској нагодби (чл. 116, ст. 1) нису од конститутивног значаја за постанак судске нагодбе.

(3) У вези са изложеним потребно је размотрити и питање евентуалног права странака и суда да одустану од својих намјера односно ставова, па да странке одлуче да не закључе нагодбу односно да закључену нагодбу не признају, а суд да опозове свој став о допустивости уговора странака са становишта заштите правног поретка.

Будући да суд не доноси никакво рјешење када нађе да је пројектирана судска нагодба допуштена, не би се могло ни постављати питање

могућности улагања жалбе против (прећутне) одлуке суда којом судску нагодбу допушта (23). Процесноправна ситуација је, са тог аспекта, једнака оној када суд у позитивном смислу ријеши питање постојања процесних претпоставака за вођење парнице односно за доношење одлуке о тужбеном захтјеву.

Када суд оцијени да је надлежан, он о томе не доноси никакво рјешење. Његов позитиван став према питању надлежности огледа се у подузимању даљњих процесних радњи које може вршити само надлежан суд. Странкама против такве прећутне одлуке није допуштена жалба. Оне ће моћи истицати ненадлежност суда тек у жалби против коначне одлуке.

Но чак и кад би суд доносио формално рјешење којим *допушта* да се нагодба закључи, странкама се не би могао признати правни интерес да против тога рјешења уложи жалбу. Прије свега због тога, што су оне својим приједлозима — изношењем пројекта нагодбе — провоцирали такво рјешење, па би допуштање жалбе значило допуштање правног лијека против одлуке којом је захтјеву жалноца у цијелости удовољено. Признавање права на жалбу и у таквој ситуацији било би у противности са начелом пружања правне заштите само ономе коме је она потребна. Осим тога, кад би се странке, или једна од њих, накнадно предомислиле, па сада, када је рјешење донесено, не би хтјеле закључити судску нагодбу, рјешење суда не би представљало запреку за остварење те намјере. Оно би, кад би се доносило, значило само допуштање да се нагодба закључи, не и налог да се закључи. Тим допуштањем странке, наравно, не би се морале користити.

Из истих разлога држимо, заједно са проф. *Цуљом*, да жалба не би била допуштена ни против одлуке суда којом би *одобравао* судску нагодбу — само што се у том питању разилазимо са *Цуљом* у основном питању, питању карактера контроле суда у односу на ову материјалноправну диспозицију странака у парници, јер не сматрамо, како смо то већ изложили, да је одобравање форма у којој се ова контрола врши (24).

С обзиром на наше схватање да суд прећутно *допушта* нагодбу, а не да је прећутно одобрава односно да је потврђује, не можемо, у складу са тим ставом, ни поставити питање, којим се бави *Цуља* (25), да ли странке могу одустати од закључене нагодбе прије него што је суд одобри. Наше је становиште да суд нема право да не допусти судску нагодбу након што је она већ закључена. Он то може учинити само прије него што странке потпишу судски записник у коме је протоколиран њихов уговор. То „прије“ бива, како смо изнијели, у правилу прије протоколирања садржаја, али може бити и након тога, с тиме да резервирањем права на контролу у том стадију суд спречава странке да потпишу записника као записник о судској нагодби, или, што је исто, спречава закључивање судске нагодбе. Прије стварног или пресумираног допуштења не може, дакле ни бити судске нагодбе, а одатле ни проблема: може ли се од ње одустати док је још суд није одобрио (26).

(23) *Цуља* изричито наводи да против рјешења којим суд допушта односно одобрава нагодбу није допуштена жалба. В. *Zuglia—Triva*, II: 91.

(24) В. *Zuglia—Triva*, *ibid.*; *Zuglia* 1, 358, 365.

(25) В. *Zuglia* 1, 359, 365; *Zuglia—Triva*, II: 92.

(26) В. *Zuglia—Triva*, II: 93.

Нама се, међутим, поставља питање: могу ли странке одустати од закључене судске нагодбе (а закључити се може само нагодба коју је суд пропустио да не допусти, или, што је исто, за коју се претпоставља да ју је прећутно допустио).

Држимо да у тој фази нити споразумни одустанак није могућ у том смислу да странке једноставно игнорирају чињеницу постојања судске нагодбе. По својствима правомоћности, судска нагодба изједначена је са судском правомоћном пресудом. Па као што странке не могу одрећи егзистенцију правомоћној пресуди, јер то спречава баш својство правомоћности (*res iudicata facit ius inter partes, res iudicata pro veritate habetur*), не могу то учинити ни у односу на нагодбу. Но и у једном и у другом случају њима је слободно, ако се крећу у границама начелно допуштених диспозиција, да односе регулиране правомоћним актом уреде друкчије него што су тим актом били уређени. Нема запреке да то поново не учине и у облику једне нове судске нагодбе.

Сасвим је друго питање: да ли странке могу одустати од уговора о спорном предмету прије него што су га заодјеле у форму судске нагодбе. Одговор на овај проблем треба тражити у правилима материјалног грађанског права, јер прије закључења судске нагодбе за тај уговор не важе процесна правила. Са становишта процесног права овај проблем није, према томе, релевантан (27).

Др. Симиша Трива

#### ЛИТЕРАТУРА:

Абрамов = С. Н. Абрамов: Граждански процесс, Москва, 1948. — Аранђеловић = др. Драгољуб Аранђеловић: Грађанско процесно право, св. I—III, Београд, 1932—1934. — Базала = др. Бранко Базала: Закон о парничном поступку и Уводни закон за Закон о парничном поступку — са коментаром, Београд, 1957. — Горшич = др. Фрањо Горшич: Коментар грађанског парничног поступка, св. I—II, Београд, 1923. — Gottl = August Gottl: Ungarische Zivilprozessordnung mit Erläuterungen, Wien, 1911. — Horten = Heinrich Horten: Oesterreichische Zivilprozessordnung, Wien, 1908. — Ивковић = Драгомир Ивковић: Судско поравнање, „Бранич“, Београд, 1934., с. 710 и сл. — Јуделсон = К. С. Јуделсон: Советски грађански процесс, Москва, 1956. — Morel = René Morel: Traité élémentaire de procédure civile, Paris, 1949. — Neumann = Georg Neumann: Kommentar zu den Zivilprozessgesetzen, Bd. I—II., Wien, 1928. — Nikisch = Arthur Nikisch: Zivilprozessrecht, Tübingen, 1952. — Pollak = Rudolf Pollak: System des österreichischen Zivilprozessrechts, mit Einschluss des Ehe-rechts, Wien, 1932. — Познић—Вражалић—Ваџић = Познић—Вражалић—Ваџић: Закон о парничном поступку, са коментаром, Београд, 1957. — Rosenberg = Leo Rosenberg: Zivilprozessrecht, Berlin, s. a. — Schönke = Adolf Schönke: Zivilprozessrecht, Berlin, 1943. — Stein—Jonas = Stein—Jonas: Die Zivilprozessordnung für das deutsche Reich, Bd. I—II., Tübingen, 1956. — Stützer = Walther Stützer: Der Prozessvergleich, mit besonderer Berücksichtigung der Behandlung seiner Willensmängel, Greifswald, 1912. — Verona—Zuglia = Verona Zuglia: Zakonik о sudskom postupku u gradanskim parnicama sa komaentарom i sudskim rješidbama, Zagreb, s. a. — Zuglia 1 = Srećko Zuglia: Dispozitivne parnične radnje i njihova primjena u parničnom postupku, „Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu“, Zagreb, 1951 s. 333 i sl. — Zuglia 2 = Srećko Zuglia: Gradanski parnični postupak FNRJ, Zagreb, 1957. — Zuglia—Triva = Zuglia—Triva: Коментар Закона о парничном поступку, Zagreb, 1957.

Упућујемо на слиједеће наше радове у којима се третира проблема-тика института судске нагодбе у новом југославенском процесном праву: Osnovi za jednu raspravu о sudskoj nagodbi, „Naša zakonitost“, Zagreb, 1960, br. 1—2; Pravna priroda судске nagodbe, „Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu“, Zagreb, 1959, br. 3—4; Sadržaj судске nagodbe, „Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu“, Zagreb, 1960, br. 1.